

СОЦІАЛЬНА ЗРІЛІСТЬ ЯК ЧИННИК ПОЛІТИЧНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Розглядається проблема чинників, що обумовлюють формування політичної активності сучасної студентської молоді. В центрі уваги знаходяться особливості політичної культури вітчизняних студентів та їх зв'язок з таким фактором, як соціальна зрілість (соціальний інтелект). Наводяться результати проведеного емпіричного дослідження з даної проблеми.

Постановка проблеми. Необхідною умовою розвитку громадянського суспільства є політична активність його громадян, адже саме існування демократії передбачає активну взаємодію соціальних суб'єктів і владних структур, спрямовану на вдосконалення суспільних відносин. Під політичною активністю найчастіше розуміють або просте виявлення інтересу до політичного життя і до участі у ньому, або діяльність соціальних суб'єктів, яка детермінує і політичне життя, і владні відносини. Вона виражається в формулюванні і відстоюванні власних потреб і інтересів, в політичній боротьбі, в намаганні змінити або перебудувати існуючий соціально-економічний і політичний лад [6,7,9].

Політична активність – явище неоднозначне: вона може приймати різні форми, бути мінливою, проте завжди відзначається високим рівнем сформованості політичної свідомості і самосвідомості, оволодінням навичками взаємодії з політичною системою. Передумовою формування політичної активності є процес соціалізації, в результаті якого індивід засвоює соціальний досвід, духовні, культурні і моральні цінності суспільства, перетворюється на активного учасника суспільного життя [1,5,8]. В результаті включення в

політичну систему у нього починають формуватися уявлення про владу і владні відносини, про власні права і обов'язки, виникає система знань про політичний світ, внаслідок чого індивід не лише адаптується до політичної системи, але й стає громадянином, повноправним членом суспільства [2,6].

Наслідком засвоєння соціального досвіду є формування соціальності і політичності як окремих властивостей особистості людини. Якщо соціальність розглядається як здатність сприймати, розуміти і реалізувати взаємозв'язки із соціумом, то політичність визначають як здатність сприймати і засвоювати політику, реагувати на її вияви, виробляти адекватну лінію поведінки щодо політичної системи [8]. Між соціальністю і політичністю існують складні взаємозв'язки, які і визначають характер політичної активності людини. Безперечно, соціально неадаптована людина не може раціонально сприймати політичне життя, визначати своє місце в ньому, свідомо реагувати на його прояви, тобто бути громадянином, активним творцем суспільно-політичних відносин.

Враховуючи зв'язок між політичною активністю і соціальною зрілістю особистості, необхідно досліджувати ті аспекти соціальної зрілості, які впливають на становлення і прояви політичної активності. Під соціальною зрілістю ми будемо розуміти здатність людини продуктивно функціонувати в суспільстві відповідно до його цінностей і норм і вважаємо, що важливими показниками соціальної зрілості є високий рівень розвитку соціального інтелекту і оволодіння ефективними стратегіями реагування в соціальних ситуаціях.

З метою встановлення характеру зв'язку між соціальною зрілістю і політичною активністю, було проведене пілотажне дослідження, завданнями якого були: 1) виявлення особливостей прояву політичної активності у молоді, яка бере активну участь у політичному житті, і у звичайної студентської молоді; 2) встановлення тенденцій взаємозв'язку між рівнем соціального інтелекту і політичною активністю; 3) визначення особливостей когнітивних і поведінкових стратегій в обох групах молоді.

Методика та організація дослідження. В дослідженні брали участь 105 молодих осіб: 73 студенти (23 хлопця і 50 дівчат) історичного факультету ЧДПУ імені Т.Г.Шевченка і 32 особи (27 юнаків і 5 дівчат) – члени громадської організації політичної спрямованості „Молодий рух”, студенти навчальних закладів м. Чернігова. Об’єктом дослідження виступав феномен політичної активності, предметом – соціальна зрілість як чинник політичної активності. Дослідження проводилося анонімно. Рівень політичної активності визначався за допомогою анкетування; критерієм політичної активності було обрано сформованість політичного світогляду і свідома участь у політичних процесах. Рівень соціального інтелекту встановлювався за допомогою опитувальника СОІНТ-2, в якому соціальний інтелект вираховується за 43 конструктами комунікативної компетентності [4]; когнітивні і поведінкові стратегії – за допомогою опитувальника стратегій і атрибуцій (SAQ), який містить 10 шкал: 5 з них відносяться до ситуації досягнення (шкали: очікування успіху, нерелевантної поведінки, пошуку соціальної підтримки, рефлексивного мислення, орієнтації на підкорення собі ситуації), а інші 5 – до афіліативної ситуації (шкали: очікування успіху, нерелевантної поведінки, уникання, орієнтація на підкорення собі ситуації, песимізма) [3].

Результати дослідження. Одержані результати були піддані математико-статистичній обробці, що дозволило виявити наступні тенденції:

1. Майже всі представники „Молодого руху” (91%) продемонстрували високий і середній рівень зацікавленості і обізнаності сучасними політичними явищами і процесами, а також вказали на власну активну участь у суспільно-політичному житті. Серед студентської молоді цей показник становить лише 15%.

2. Найбільш обізнаною політично активна молодь вважає себе в політиці України (95%) і політиці місцевих органів влади і самоврядування (86%); більше половини респондентів вказують на високий рівень поінформованості в головних напрямках політики країн світу і країн СНД. Серед студентської молоді показник обізнаності в сфері політичного життя становить менше

половини, винятком є обізнаність в політиці України – на неї вказало 74% респондентів.

3. Емоційне ставлення членів „Молодого руху” до політики і політичної діяльності в цілому є позитивним: 59% опитаних вважають, що на Україні є „чесні політики, які прагнуть до позитивних змін в суспільстві”, а ще 18% вказали не тільки на позитивне ставлення, але і на бажання займатися політичною діяльністю. Лише у 10% респондентів були виявлені песимістичні настрої щодо можливих політичних змін і негативне ставлення до політики і політичних процесів. На відміну від представників „Молодого руху” студентська молодь в цілому має байдуже або негативне ставлення до політичного життя, в кращому випадку, симпатизує лише окремим політичним лідерам (67% респондентів). Лише незначна кількість респондентів (19%) вказала на своє позитивне ставлення до політики і політичних діячів, майже ніхто з опитаних не виявив бажання зайнятися політичною діяльністю.

4. Політично активна молодь „Молодого руху” є активним учасником суспільно-політичного життя: 68% респондентів вказали, що часто і дуже часто обговорюють політичні проблеми у побуті, 72% опитаних звертаються до ЗМК в пошуках інформації політичного змісту (до речі, преса як джерело політичної інформації використовується майже так же часто, як і радіо і телебачення); 73% респондентів беруть, або хотіли б брати участь у політичних виборах; 84% – співпрацюють з політичними партіями; 86% – з громадськими організаціями політичної спрямованості; 77% – заявили, що брали участь у голодовках і мітингах; на свою участь у стихійних виступах проти опозиційних сил вказало 18 % респондентів. Для порівняння: політична участь звичайної студентської молоді зводиться переважно до обговорення політичних проблем у побуті (42%), прослуховування передач політичного змісту по радіо і телебаченню (55%) і до участі у політичних виборах (60%). Звичайні студенти майже не беруть участі в роботі політичних партій і громадських організацій, не відвідують мітинги, пікетування, голодування.

5. Неоднозначно оцінила молодь дієвість вказаних форм політичної участі як засобів впливу на політичне життя. Серед політично активної молоді лише 45% респондентів (тобто менше половини) вказують на доцільність обговорення політичних проблем у побуті (серед студентської молоді цей показник взагалі сягає 10%). Досить високо політично активна молодь оцінює ЗМК як джерело одержання політичної інформації, проте перевагу вона віддає передусім електронним засобам (73% респондентів), дещо нижче цінується опитаними преса: лише 45% опитаних вважають необхідним звертатися до друкованих засобів в пошуках політичної інформації. Можливо, таку тенденцію можна пояснити складністю і незрозумілістю газетних публікацій для частини респондентів, що і призводить до знецінення преси. Інші форми політичної участі, а саме робота в політичних партіях, громадських організаціях політичного змісту, мітинги, політичні вибори, голодування отримали схвальну оцінку серед політично активної молоді (від 70 до 95% респондентів), 36% опитаних вказали на дієвість стихійних виступів як засобу політичної боротьби. Студентська молодь найдієвішою формою участі в політичному житті вважає політичні вибори – (68% респондентів), схвально ставиться до роботи політичних партій (60%) і громадських організацій політичної спрямованості (49%), проте не вважає доцільним читати політичну пресу і прослухувати теле- і радіопередачі політичної тематики (близько 70% респондентів).

6. Була встановлена незначна відмінність в показниках рівня соціального інтелекту у представників політично активної і звичайної студентської молоді. Так, по загальній вибірці середній показник соціального інтелекту становить 138 балів, а у представників політично активної молоді – 142 бали.

7. Цікавою виявилася структура соціального інтелекту представників „Молодого руху” і студентської молоді. Політично активна молодь має високі показники за такими конструктами соціального інтелекту, як вміння приймати негативний зворотній зв'язок, стати лідером в чужому соціокультурному середовищі, налагодити роботу з новачком, що свідчить про впевненість в своїх силах і лідерські здібності цієї категорії молоді. Загальна вибірка студентської

молоді продемонструвала високі показники за такими конструктами, як використання різноманітних і нових засобів у спілкуванні, інтерес до людей, що вказує на розвиненість комунікативних навичок і вмінь. Представники обох груп відзначилися також здатністю асимілювати нетрадиційний досвід і терпимістю в соціальних контактах, що свідчить про гнучкість і адаптованість у взаєминах з оточенням, а також толерантність у обох груп піддослідних.

8. Дослідження когнітивних і атрибутивних стратегій, пов'язаних з ситуацією досягнення, дозволило виявити, що і студентська, і політично активна молодь має високі показники (значно вищі, ніж середній показник, який був одержаний при адаптації опитувальника SAQ) по шкалі очікування успіху, що вказує на високий рівень домагань і на переважання мотивації досягнення успіху над мотивацію ухиляння від невдач. Обидві категорії молоді одержали високі показники і по шкалі рефлексивного мислення, що свідчить про здатність молодого покоління планувати і самостійно приймати рішення, про його схильність до антиципації і саморефлексії. В той же час було встановлено, що студентська молодь значно частіше, ніж політично активна, вдається до поведінки, яка перешкоджає виконанню задачі, використовуючи її потім як атрибутивне виправдання в ситуації поразки (стратегія самоперешкоджання). Було також виявлено, що політично активна молодь має вищий показник впевненості в особистому контролі над ситуацією досягнення і частіше шукає підтримку при виникненні проблем в соціальному середовищі, ніж студентська молодь.

9. Аналіз способів мислення і поведінки, пов'язаних з ситуаціями афіліації, не виявив істотних відмінностей в когнітивних і поведінкових стратегіях обох груп молоді. Було з'ясовано, що сучасна молодь в цілому впевнено почувається в ситуаціях міжособистісної взаємодії, здатна впливати на процес інтеракції, орієнтована на успіх в ситуаціях, пов'язаних з спілкуванням. Єдина відмінність: політично активна молодь має нижчі показники по шкалі ухиляння, що свідчить про розвиненість у неї соціальних потреб, про меншу схильність віддалятися від людей і від контактів з ними.

Висновки. Одержані результати дозволяють стверджувати, що сама по собі соціальна зрілість не є вирішальним фактором становлення політичної активності. Дослідження показало, що більшість молодих осіб, незалежно від рівня залученості до політичного життя, мають високі показники соціальної зрілості: розвинутий соціальний інтелект, прагнення до успіху як в сфері досягнень, так і в сфері міжособистісних взаємин, високий рівень сформованості когнітивних і поведінкових стратегій, які дозволяють ефективно функціонувати в суспільстві. Зв'язок соціальної зрілості з політичною активністю можна пояснити наступним чином: формування соціальної зрілості людини відбувається в результаті включення її до різних видів діяльності, набуття соціального досвіду, розвитку комунікативних навичок і вмінь. Сформувавшись як риса особистості, соціальна зрілість сама починає визначати успішність виконання багатьох видів діяльності і ефективність налагодження соціальних контактів. Тому можна стверджувати, що соціальна зрілість детермінує не саму політичну активність, а швидше її прояви, впливає на якість політичної діяльності, в ході здійснення якої вона сама збагачується і розвивається.

Література:

1. Андреева Г.М. Социальная психология. Учебник для высших учебных заведений. – М.,2001.
2. Гозман Л.Я., Шестопап Е.Б. Политическая психология. – Ростов-на-Дону.,1996.
3. Духневич В.Н. Опросник стратегий и атрибуций (SAQ): описание, адаптация, применение. – Практична психологія та соціальна робота. – 2000. - №1. – С.15-21.
4. Калина Н.Ф. Диагностика социального интеллекта личности // Журнал практикующего психолога. – 1999. - №5. – С.159-178.
5. Корнев М.Н., Коваленко А.Б. Соціальна психологія: Підручник. – К.,1995.
6. Ольшанский Д.В. Политико-психологический словарь. – М.,2002.

7. Політологічний енциклопедичний словник: Навч. Посібник для студентів вищ. навч. закладів. – К.,1997.
8. Психологія масової політичної свідомості та поведінки / Відп. ред. В.О.Васютинський. – К.,1997.
9. Социальная психология: учебное пособие / Отв. ред А.Л.Журавльов. – М.,2002.